

Ο αντισημιτισμός στον 20^ο αιώνα

Ενότητα 3: Θεωρίες συνωμοσίας.

Μαρία Καβάλα
Ιστορικός μεταδιδακτορική διδάσκουσα
Τμήμα Πολιτικών Επιστημών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Θεωρίες συνωμοσίας

Τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών» και η
προϊστορία τους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

---

1. Τα «πρωτόκολλα των σοφών της Σιών» και οι θεωρίες συνωμοσίας
2. Εβραϊκοί πληθυσμοί στη Ρωσία

Σκοποί ενότητας

- Να γίνει κατανοητό πώς οι θεωρίες συνωμοσίας είναι ιστορικές «κατασκευές» με σαφή κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά αίτια και μπορούν υπό συγκεκριμένες συνθήκες να οδηγήσουν στην άσκηση βίας συχνά με στόχο τον αφανισμό του «άλλου».

Τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών» και θεωρίες συνωμοσίας 1/16

Τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών», αποτελούν ένα από τα γνωστότερα και πλέον επιτυχημένα έργα του σύγχρονου αντισημιτισμού. Θα λέγαμε ότι η αφηγηρία τους ανάγεται σε δημοφιλείς αντισημιτικές αντιλήψεις που έχουν τις ρίζες τους στη μεσαιωνική Ευρώπη από την εποχή ακόμη των Σταυροφοριών.

Οι θρύλοι ότι οι Εβραίοι χρησιμοποιούσαν το αίμα των χριστιανοπαίδων για την Εορτή του Πάσχα, ή ότι δηλητηρίασαν τα πηγάδια στην Ακουϊτανία το 1321, για να εξαπλωθεί η μάστιγα της λέπρας ήταν προσχήματα για την ολοσχερή καταστροφή των εβραϊκών κοινοτήτων σε όλη την Ευρώπη.

Η μεσαιωνική Ευρώπη χαρακτηρίστηκε από τη δημιουργία εξιλαστήριων θυμάτων σε κάθε περίπτωση κρίσης. Κατά τη διάρκεια του χειμώνα του 1321, αυτή η κατηγορία της συνωμοσίας οδήγησε στη σφαγή των λεπρών με τη συγκατάθεση που έδωσε ο Φίλιππος ο Μακρύς της Γαλλίας.

Η ιδέα της εβραιολεπρώδους συνωμοσίας θα επανεμφανιστεί από το 1348 και μετά και κατά τη διάρκεια της επιδημίας πανούκλας.

Τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών» και θεωρίες συνωμοσίας 2/16

Το 14^ο αιώνα κατηγορήθηκαν συγκεκριμένες εβραϊκές κοινότητες για τοπικές συνωμοσίες και έγιναν θύματα λεηλασιών και σφαγών.

Η διάδοση της φήμης της δηλητηρίασης διαμόρφωσε στο χριστιανικό κόσμο την αντίληψη ή και την πεποίθηση ότι οι Εβραίοι, εξύφαναν τη συνωμοσία να καταστρέψουν τη χριστιανοσύνη, και έτσι εκλαμβάνονται ως ο μοναδικός λαός που είναι εγγενώς συνωμότης. (Ταγκυέφ, 2011, σ. 43)

Διάφοροι μύθοι διαδίδονταν στα λαϊκά στρώματα για μυστικές ραβινικές συναντήσεις, που είχαν στόχο να υποτάξουν και να εξοντώσουν τους Χριστιανούς, και μοτίβα, όπως αυτά συναντώνται στην πρώιμη αντισημιτική βιβλιογραφία.

Τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών» και θεωρίες συνωμοσίας 3/16

Πέρα από το παραπάνω κλίμα θεωριών συνωμοσίας, η ακριβής έμπνευση για τα πρωτόκολλα ανάγεται στην εποχή της Γαλλικής Επανάστασης στα τέλη του 18ου αιώνα.

Εκείνη την εποχή, ο Γάλλος Ιησουΐτης ο Αββάς Augustin Barruel, που αντιπροσώπευε συντηρητικές μερίδες, οι οποίες ήταν σε αντίθεση με την επανάσταση, δημοσίευσε το 1797 μια πραγματεία κατηγορώντας την επανάσταση ως μια μυστική συνωμοσία του Τάγματος των Freemasons. *Απομνημονεύματα σχετικά με την ιστορία του Ιακωβινισμού (Mémoires pour servir à l'Histoire du Jacobinisme).*

Τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών» και θεωρίες συνωμοσίας 4/16

Ο Ελευθεροτεκτονισμός

Ο Ελευθεροτεκτονισμός ως αδελφότητα αντιπροσωπεύει την εξέλιξη των Επαγγελματικών Στοών (Operative Lodges) των αρχι-"τεκτόνων" του Μεσαίωνα. Σύμφωνα με ημερολόγια μεσαιωνικών κτισμάτων Σκωτσέζων λιθοξόων (stonemasons), ήδη από τα τέλη του 14ου αιώνα οι αρχιμάστορες χτίστες συγκεντρώνονταν σε καλύβες (στοές), για να τραφούν και να αναπαυτούν.

Τον 15ο αιώνα τα αρχεία των ως άνω λιθοξόων αναφέρονται σε φατρίες κτιστών (masons). Στα τέλη του 15ου αιώνα η έννοια της Στοάς υπερέβη τον χώρο συγκέντρωσης και άρχισε να ορίζει την ομάδα λιθοξόων που συγκεντρωνόταν σε αυτόν τον χώρο για να ρυθμίζει τα της τέχνης της. Εν καιρώ, οι Στοές άρχισαν να αναπτύσσουν πρώιμες τελετές μύησης μαθητών και εισήγαγαν τη μυστική λέξη αναγνώρισης ως μέσο απόδειξης της ιδιότητας του μέλους Στοάς και ως διαπιστευτήριο της επαρκούς εκπαίδευσης στην τέχνη του λιθοξόου.

Τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών» και θεωρίες συνωμοσίας 5/16

Ο Ελευθεροτεκτονισμός (συνέχεια)

Στις αρχές του 16ου αιώνα οι Στοές, λόγω της φθίνουσας πορείας τους, άρχισαν να δέχονται στους κόλπους τους και άνδρες οι οποίοι δεν ήταν λιθοξόοι, αλλά μέλη βασιλικών Οίκων και ευγενείς ή απλώς άνθρωποι που ήθελαν να ξεφύγουν από τον θρησκευτικό φανατισμό της εποχής και να δομήσουν μια καλύτερη κοινωνία βασισμένη στην ανεκτικότητα και την ειρηνική συνύπαρξη.

Στα μέσα του 17ου αιώνα υπάρχουν σαφείς ενδείξεις της παρουσίας μυστικής οργάνωσης των Ελευθεροτεκτόνων με τρεις συμβολικούς βαθμούς στην Αγγλία. Το *The Regius Manuscript* είναι ένα ποίημα που χρονολογείται περί το 1390 και αποτελεί το παλαιότερο γνωστό Τεκτονικό Χειρόγραφο.

Τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών» και θεωρίες συνωμοσίας 6/16

Ο Ελευθεροτεκτονισμός (συνέχεια)

Ύστερα από την παρένθεση-επεξήγηση για τους Ελευθεροτέκτονες και τη σχέση τους με συνωμοτικούς κανόνες, ας επανέλθουμε στην πραγματεία του Barruel, ο οποίος δεν κατηγορούσε τους Εβραίους για τη χειραφέτησή τους, ως αποτέλεσμα της επανάστασης.

Ωστόσο, το 1806, ο Barruel κυκλοφόρησε ένα πλαστό έγγραφο, το οποίο κατά πάσα πιθανότητα στάλθηκε σε αυτόν από τα μέλη της κρατικής αστυνομίας, το οποίο ήταν αντίθετο με τη φιλελεύθερη πολιτική του Ναπολέοντα Βοναπάρτη προς τους Εβραίους, εφιστώντας την προσοχή στην υποτιθέμενη εκ μέρους των Εβραίων συνωμοσία, που είχε προηγουμένως αποδοθεί στο Τέκτονες.

Εδώ έχουμε, λοιπόν, μία πρώτη θεωρία συνωμοσίας, η οποία ως διεθνής εβραϊκή συνωμοσία επανεμφανίστηκε αργότερα στην Ευρώπη του 19ου αιώνα σε μέρη όπως η Γερμανία και η Πολωνία.

Τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών» και θεωρίες συνωμοσίας 7/16

Ο Barruel και η εποχή του

Ο Augustin Barruel εισήλθε στην Κοινωνία των Ιησουιτών σε νεαρή ηλικία, το 1756 και δίδαξε γραμματική στην Τουλούζη το 1762. Η καταιγίδα εναντίον των Ιησουιτών στη Γαλλία (Λουδοβίκος ΙΕ', φορολογία, φιλοσοφικό κόμμα, μαρκτησία ντε Πομπαντούρ) τον οδήγησε μακριά από τη χώρα του, στη Μοραβία και τη Βοημία μέχρι το 1773.

Στη συνέχεια επέστρεψε στη Γαλλία και το πρώτο του λογοτεχνικό έργο του, εμφανίστηκε το 1774: *Ode sur le glorieux avènement de Louis Auguste au trône* (η ένδοξη έλευση στο θρόνο του Λουδοβίκου Αύγουστου). Την ίδια χρονιά έγινε συνεργάτης του *Année littéraire*. Το πρώτο σημαντικό έργο του ήταν *Les Helvéiennes* ή *Provinciales Lettres philosophiques* (φιλοσοφικές επιστολές της επαρχίας), που δημοσιεύθηκε το 1781.

Τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών» και θεωρίες συνωμοσίας 8/16

Ο Barruel και η εποχή του(συνέχεια)

Η καταιγίδα της Γαλλικής Επανάστασης τον ανάγκασε να καταφύγει στην Αγγλία, κοντά στον πρόσφυγα Πρίγκιπα Conti.

Εδώ έγραψε το 1793 το *Histoire du Clergé pendant la Revolution Française*. Αφιέρωσε το έργο στο αγγλικό έθνος, σε αναγνώριση της φιλοξενίας που του πρόσφερε. Έχει μεταφραστεί στα γερμανικά, ιταλικά, ισπανικά, πολωνικά και αγγλικά. Η αγγλική έκδοση επανεκδόθηκε πολλές φορές και ενίσχυσε το βρετανικό έθνος στην αντίθεσή του στη γαλλική επανάσταση.

Τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών» και θεωρίες συνωμοσίας 9/16

Ο Barruel και η εποχή του(συνέχεια)

Όσο ήταν στο Λονδίνο, ο Barruel δημοσίευσε ένα αγγλικό έργο, μια διατριβή για την εκκλησιαστική δικαιοδοσία στην Καθολική Εκκλησία. Όμως, κανένα από τα έργα του δεν προσέλκυσε τόσο πολύ την προσοχή, όπως τα *Απομνημονεύματα για την Ιστορία της Ιακωβινισμού*.

Βασική ιδέα του ήταν ότι η γαλλική επανάσταση ήταν μια συνωμοσία με στόχο την ανατροπή του χριστιανισμού.

Ενέπνευσε τον John Robinson (Σκωτία), ο οποίος είχε εργαστεί ανεξάρτητα με δική του θεωρία συνωμοσίας του, (*Proofs of a Conspiracy Against all the Religions and Governments of Europe*) και περιλαμβάνει πολλά αποσπάσματα από τον Barruel.

Ο «παλαιός κόσμος» τρόμαζε μπροστά στο νέο που ερχόταν, στη νεωτερικότητα και τις φιλελεύθερες ιδέες της.

Τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών» και θεωρίες συνωμοσίας 10/16

Ο Barruel και η εποχή του(συνέχεια)

Εν τω μεταξύ , οι εθνικές υποθέσεις στη Γαλλία ήταν όλο και περισσότερο ταραγμένες, αλλά ο Barruel συνέχισε τη συγγραφική του δραστηριότητα, επικεντρωμένος σε δημόσια θέματα.

Το 1789 εμφανίστηκε το *Lettres sur le divorce*. Από το 1788 έως το 1792 επιμελήθηκε την περίφημη *Journal Ecclesiastique*, που ιδρύθηκε από τον Joseph Dinouart το 1760. Σε αυτό το περιοδικό υπερασπίστηκε τον Πάπα Πίο VI.

Έγραψε επίσης μια σειρά από φυλλάδια ενάντια στον αστικό όρκο που ζητούνταν από κληρικούς και κατά του νέου πολιτικού συντάγματος κατά τη διάρκεια του 1790 και 1791.

Τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών» και θεωρίες συνωμοσίας 11/16

Ένα ακόμη κείμενο που μπορεί να θεωρηθεί προκάτοχος των πρωτοκόλλων είναι το φυλλάδιο "Διάλογοι στην κόλαση μεταξύ του Μακιαβέλι και του Μοντεσκιέ," που δημοσιεύθηκε από τον γάλλο σατιρικό Maurice Joly το 1864.

Στο έργο δεν γίνεται καμία αναφορά στους Εβραίους αλλά ο Joly στιγματίζει τις πολιτικές φιλοδοξίες του αυτοκράτορα Ναπολέοντα III, χρησιμοποιώντας το εύρημα μιας διαβολικής συνωμοσίας στην κόλαση.

Οι «Διάλογοι» απαγορεύτηκαν από τις γαλλικές αρχές, αμέσως μετά τη δημοσίευσή τους, και Joly δικάστηκε και καταδικάστηκε σε φυλάκιση.

Τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών» και θεωρίες συνωμοσίας 12/16

Οι «Διάλογοι», ενώ προορίζονταν για πολιτική σάτιρα, μόλις έπεσαν στα χέρια του γερμανού αντισημίτη Χέρμαν Goedsche (ψευδώνυμο Sir John Retcliffe) χρησιμοποιήθηκαν διαφορετικά. Ο Goedsche ήταν ταχυδρομικός υπάλληλος και στην πραγματικότητα κατάσκοπος για τη μυστική αστυνομία της Πρωσίας.

Είχε αναγκαστεί να εγκαταλείψει την εργασία του, λόγω της συμμετοχής του στη δίωξη εναντίον του Δημοκρατικού ηγέτη Βενέδικτου Βαλντέκ (Waldeck) το 1849.

Τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών» και θεωρίες συνωμοσίας 13/16

Ο Goedsche μετέτρεψε τους «Διαλόγους» σε ένα κείμενο το οποίο διαπραγματευόταν μια μυθική ιστορία εβραϊκής συνωμοσίας. Το συγκεκριμένο απόσπασμα αποτελούσε μέρος μιας σειράς μυθιστορημάτων με τίτλο "Biarritz", το οποίο εμφανίστηκε το 1868.

Σε ένα κεφάλαιο που ονομάζεται "Το Εβραϊκό Νεκροταφείο της Πράγας και το Συμβούλιο των Αντιπροσώπων από τις δώδεκα φυλές του Ισραήλ», περιγράφει τη μυστική μεταμεσονύχτια συνάντηση ραβίνων, σκοπός των οποίων είναι να επανεξετάσουν την ιστορία των τελευταίων εκατό χρόνων και να κάνουν σχέδια για τον επόμενο αιώνα.

Τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών» και θεωρίες συνωμοσίας 14/16

Μεταξύ των μεθόδων για την επίτευξη αυτού του στόχου είναι η απόκτηση ακίνητης περιουσίας, η μετατροπή των τεχνιτών σε βιομηχανικούς εργάτες, η διείσδυση σε υψηλά δημόσια αξιώματα, ο έλεγχος του τύπου, κλπ.

Ο πρόεδρος Levit εκφράζει στο τέλος της συνεδρίασης την επιθυμία να είναι ο βασιλιάς του κόσμου σε 100 χρόνια.

Αυτή η φανταστική "Ομιλία του ραβίνου" συχνά αναφέρεται (και μέχρι σήμερα ακόμη) σαν ένα αυθεντικό επεισόδιο.

Τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών» και θεωρίες συνωμοσίας 15/16

Για να απεικονίσει τη συνάντηση, ο Goedsche δανείστηκε στοιχεία από μία σκηνή στο μυθιστόρημα *Joseph Balsamo* του Alexandre Dumas, όπου στήνεται μία συνωμοσία γύρω από ένα διαμαντένιο κολιέ, ενώ επίσης δανείστηκε στοιχεία από τους «διαλόγους» του Joly για το αποτέλεσμα της συνάντησης.

Στη ναζιστική Γερμανία το κεφάλαιο ήταν εκ νέου τυπωμένο ανεξάρτητα και σε πολλές εκδόσεις.

Αυτό το κείμενο του Goedsche θα χρησιμοποιήσει η μυστική αστυνομία του τσάρου για την κατασκευή του τελικού κειμένου των Πρωτοκόλλων των Σοφών της Σιών, που θα γίνει ευρύτατα γνωστό μετά την επανάσταση του 1917.

Τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών» και θεωρίες συνωμοσίας 16/16

Όπως παρατηρούμε και όπως επισημαίνεται από τον Ταγκυέφ, η θεωρία της εβραϊκής συνωμοσίας σταδιακά χάνει τον τοπικό της χαρακτήρα και γίνεται είτε εθνική είτε διεθνής. Κατά αυτόν τον τρόπο παρέχει ένα ερμηνευτικό πλαίσιο για την καταγγελία της «εβραϊκής κατάκτησης» και της «εβραϊκής κυριαρχίας» που παρουσιάζονται ως μοιραία συνέπεια της χειραφέτησης των Εβραίων ή ως το καταστροφικό αποτέλεσμα του δημοκρατικού ατομικισμού.

Η εβραϊκή συνωμοσία μεταμορφώνεται κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, σε διεθνή συνωμοσία κατά το παράδειγμα ανασύνταξης της μασονικής συνωμοσίας που καταγγέλθηκε από τους αντεπαναστάτες θεωρητικούς (εβραιομασονική συνωμοσία) ή κατά το παράδειγμα της πλουτοκρατικής ή της καπιταλιστικής συνωμοσίας.

Εβραϊκοί πληθυσμοί στη Ρωσία 1/16

Εβραϊκοί πληθυσμοί υπήρχαν στη Ρωσία από τα αρχαία χρόνια. Στην Αρμενία και τη Γεωργία από τη Βαβυλωνιακή κυριαρχία και τον 4^ο αι. όπως και στην Κριμαία, ενώ από τον 7^ο ως το 14^ο αιώνα στις περιοχές της Λευκορωσίας, της Ουκρανίας και στην ευρωπαϊκή Ρωσία, ενώ τον 11^ο και 12^ο αιώνα διαμορφώθηκε μία ισχυρή κοινότητα στο Κίεβο.

Διωγμένοι από την Αγγλία, την Ισπανία, τη Γαλλία, τη Γερμανία το 14^ο αιώνα έγιναν δεκτοί στην Πολωνία για να ενισχύσουν τις εμπορικές δραστηριότητες σε μία αγροτική κοινωνία και από εκεί εξαπλώθηκαν στις γειτονικές Ουκρανία και Λιθουανία.

Η συμβίωση με τους χριστιανικούς πληθυσμούς ήταν σε γενικές γραμμές ομαλή.

Εβραϊκοί πληθυσμοί στη Ρωσία 2/16

Η κατάσταση άλλαξε ριζικά στα χρόνια της Αικατερίνης Β΄, όταν η Ρωσική Αυτοκρατορία επεκτάθηκε σε λιθουανικά και πολωνικά εδάφη. Η Αικατερίνη ίδρυσε τη Ζώνη εγκατάστασης του εβραϊκού πληθυσμού, η οποία περιελάμβανε τη Λιθουανία, την Πολωνία, την Ουκρανία και την Κριμαία (η τελευταία αργότερα εξαιρούνται).

Οι Εβραίοι έπρεπε να διαμένουν εκεί και με ειδική άδεια να μετακινούνται στην υπόλοιπη Ρωσία. Μέσα στη ζώνη, είχαν δικαίωμα ψήφου στις δημοτικές εκλογές, αλλά η ψήφος τους ήταν περιορισμένη στο ένα τρίτο του συνολικού αριθμού των ψηφοφόρων.

Εβραϊκοί πληθυσμοί στη Ρωσία 3/16

Οι εβραϊκές κοινότητες στη Ρωσία διοικούνταν από τα Συμβούλια των Γερόντων (Qahal, Kehilla). Τα Συμβούλια των Γερόντων είχαν δικαιοδοσία πάνω τους Εβραίους σε θέματα εσωτερικών διαφορών, καθώς και σε πράξεις που αφορούσαν τη συλλογή και την πληρωμή των φόρων (κεφαλικού φόρου, φόρο ακίνητης περιουσίας, κ.λπ.). Το 1844 η δικαιοδοσία των Συμβουλίων των Γερόντων καταργήθηκε.

Εβραϊκοί πληθυσμοί στη Ρωσία 4/16

Η αρχή του 19ου αιώνα σημαδεύτηκε από την έντονη κινητοποίηση των Εβραίων στην Νοβοροσία, όπου οι πόλεις, τα χωριά και γεωργικές περιοχές γρήγορα ξεσηκώθηκαν.

Οι εξεγέρσεις άρχισαν με την επανάσταση του 1825, ακολουθούμενη από τον αγώνα της διανοήσης της Ρωσίας για περισσότερα δικαιώματα και ελευθερίες.

Η άνοδος του μηδενισμού, του φιλελευθερισμού, του σοσιαλισμού, του συνδικαλισμού, και, τέλος, του μαρξισμού απειλούσαν δυναμικά την τσαρική τάξη.

Εβραϊκοί πληθυσμοί στη Ρωσία 5/16

Σημάδια αφομοίωσης και χειραφέτησης των εβραϊκών πληθυσμών

Πριν από το 1827 Εβραίοι δεν υπηρετούσαν στο ρωσικό στρατό, αλλά υπόκεινταν σε διπλή φορολογία, αντί της στρατιωτικής θητείας. Το 1827 ο Νικόλαος Α΄ θέσπισε νέους κανονισμούς. Περίπου 70.000 Εβραίοι επιστρατεύτηκαν μεταξύ 1827 και 1854, ένα μεγάλο ποσοστό από αυτούς ανήλικοι .

Η γενικότερη απομόνωση των Εβραίων σταδιακά άρχισε να αμβλύνεται. Ένας ολοένα αυξανόμενος αριθμός Εβραίων άρχισε να μιλάει τη ρωσική γλώσσα και να ασπάζεται τα έθιμα. Η ρωσική εκπαίδευση διαδόθηκε μεταξύ των Εβραίων ενώ εμφανίστηκαν μία σειρά από ρωσοεβραϊκά έντυπα.

Εβραϊκοί πληθυσμοί στη Ρωσία 6/16

Σημάδια αφομοίωσης και χειραφέτησης των εβραϊκών πληθυσμών

Την ίδια ακριβώς εποχή της εβραϊκής χειραφέτησης στη Ρωσία, το έργο του Goedsche – που είδαμε παραπάνω - μεταφράστηκε στα ρωσικά (1872), και πραγματοποιήθηκε μία ενοποίηση των κειμένων του «συμβουλίου των ραβίνων» με την «Ομιλία του ραβίνου» εμφανίστηκε το 1891.

Ιστορικό πλαίσιο

Μέχρι το 18ο αιώνα, το Βασίλειο της Ρωσίας είχε γίνει η τεράστια Ρωσική Αυτοκρατορία, εκτεινόμενη από τα σύνορα με την Πολωνολιθουανική Κοινοπολιτεία στη Δύση μέχρι την Ειρηνικό Ωκεανό στην Ανατολή. Η επέκταση προς δυσμάς και η επαφή με τη δυτική κουλτούρα, όξυνε τη συνειδητοποίηση της Ρωσίας περί απομόνωσης, οπισθοδρόμησης και χωρισμού της από την υπόλοιπη Ευρώπη και οδήγησε σταδιακά στη θραύση της απομόνωσης.

Διατυπώθηκαν τότε αιτήματα εκσυγχρονισμού και κοινωνικής προόδου που είδαμε παραπάνω, στην πίεση των οποίων τα διάδοχα καθεστώτα του 19ου αιώνα ανταποκρίθηκαν με συνδυασμό απρόθυμων μεταρρυθμίσεων και καταστολής.

Εβραϊκοί πληθυσμοί στη Ρωσία 7/16

Τελικά, η δουλοπαροικία στη Ρωσία καταργήθηκε το 1861, αλλά η κατάργηση αυτή επιτεύχθηκε με δυσμενείς όρους για τους χωρικούς και οδήγησε στην αύξηση των επαναστατικών πιέσεων.

Η Ρωσία ζει την εποχή του τσάρου Αλέξανδρου Β΄. Εκείνη την εποχή τα πράγματα ήταν πολύ περιορισμένα, με την ελευθερία της σκέψης και της ατομικής πρωτοβουλίας να καταστέλλεται αυστηρά.

Εβραϊκοί πληθυσμοί στη Ρωσία 8/16

Υπήρχε λογοκρισία σε όλο το φάσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας, με την κριτική στις Αρχές να αποτελεί σοβαρό παράπτωμα. Παρόλα αυτά, όταν ο Αλέξανδρος είχε αναλάβει την εξουσία είχε εισαγάγει σημαντικές αλλαγές σε φιλελεύθερη κατεύθυνση.

Ο Αλέξανδρος Β΄ έτυχε εξαιρετικής μόρφωσης υπό την επίβλεψη του φιλελεύθερου ρομαντικού ποιητή και χαρισματικού μεταφραστή Βασίλι Ζουκόφσκι, μελετώντας πληθώρα επιστημών και μαθαίνοντας τις κυρίαρχες ευρωπαϊκές γλώσσες της εποχής.

Εβραϊκοί πληθυσμοί στη Ρωσία 9/16

Στις 19 Φεβρουαρίου (3 Μαρτίου) του 1861 στην Αγία Πετρούπολη, ο Αλέξανδρος Β΄ υπέγραψε το маниφέστο κατάργησης της δουλοπαροικίας και της κατάστασης των αγροτών που προέρχονταν από δουλοπαροικία με 17 νομοθετήματα.

Όμως η μεταρρύθμιση για την πλειοψηφία των αγροτών δεν επέφερε καμία αλλαγή στην νομική τους κατάσταση. Δεν ονομάζονταν πια «δουλοπάροικοι», αλλά «υπόχρεοι» πλέον, τυπικά θεωρήθηκαν ελεύθεροι, αλλά η θέση τους δεν είχε αλλάξει: ειδικότερα, οι γαιοκτήμονες συνέχισαν, όπως και πριν, να χρησιμοποιούν σωματική τιμωρία κατά των αγροτών. Συνέχισαν να πληρώνουν τα τέλη όπως έκαναν και παλιά.

Εβραϊκοί πληθυσμοί στη Ρωσία

10/16

Ανάμεσα στην κατάργηση του θεσμού της δουλοπαροικίας και την έναρξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου το 1914, οι μεταρρυθμίσεις του πρωθυπουργού Πιοτρ Στολίπιν, το Σύνταγμα του 1906 και ο θεσμός της Κρατικής Δούμας, εισήγαγαν αξιοσημείωτες αλλαγές στο πολιτικό και οικονομικό στάτους της Ρωσίας, όμως οι τσάροι δεν ήταν πρόθυμοι ακόμα να εκχωρήσουν την απόλυτη, δεσποτική Αρχή, μοιραζόμενοι έτσι την εξουσία τους.

Εβραϊκοί πληθυσμοί στη Ρωσία

11/16

Η οικονομία της εποχής

Την περίοδο αυτή έχουμε τη λεγόμενη «δεύτερη βιομηχανική επανάσταση», η οποία στηρίζεται στους σιδηροδρόμους, στα ορυχεία, στη μεταλλουργία - σε διαφοροποίηση από την «υφαντουργική βάση» της πρώτης βιομηχανικής επανάστασης – και χαρακτηριζόμενη από μια πρωτόγνωρη ζήτηση επενδυτικών κεφαλαίων για την εξυπηρέτηση μεγάλης κλίμακας μακροπρόθεσμων βιομηχανικών επενδύσεων.

1849-1870: καλιφορνέζικος και αυστραλιανός χρυσός, διεθνής χρυσός κανόνας, πρωταγωνιστής ο τραπεζιτικός κόσμος, κύρια εξέλιξη στο εσωτερικό του οποίου ήταν η εδραίωση μετοχικών πιστωτικών ιδρυμάτων (στη θέση των παλαιών εμπορικών τραπεζών), τα οποία αντλούσαν τεράστια κεφάλαια από μεσο-αστούς επενδυτές διατεθειμένους να ριψοκινδυνέψουν σε βιομηχανικές επενδύσεις.

Εβραϊκοί πληθυσμοί στη Ρωσία

12/16

Η Credit Mobilier, των γάλλων τραπεζιτών Pereire εμφανίστηκε ως ο μεγάλος ανταγωνιστής των Ρότσιλντ και του «παλαιού τραπεζιτικού κόσμου», στελεχωμένου από επίλεκτες προτεσταντικές και εβραϊκές οικογένειες.

Οι νομοθετικές ρυθμίσεις της δεκαετίας του 1860 απελευθέρωσαν εκ νέου τις δυνατότητες επενδυτικής επίθεσης των τραπεζών στην ανάπτυξη των σιδηροδρόμων, των δημοσίων έργων, των βιομηχανιών και του διεθνούς εμπορίου.

Οι περιπτώσεις της Ισπανίας και της Ρωσίας ήταν ενδεικτικές για την τύχη χωρών που βάσισαν στο ξένο κεφάλαιο τη βιομηχανική τους ανάπτυξη. Σε κάθε ενδεχόμενο κρίσης, η προοπτική συρρίκνωσης του κέρδους οδηγούσε στη μαζική αποχώρηση του ξένου επενδυτικού κεφαλαίου, καταδικάζοντας τις χώρες στην παρακμή, σε περίπτωση που δεν ακολουθούσε κρατική παρέμβαση.

Εβραϊκοί πληθυσμοί στη Ρωσία

13/16

Στην Αν. Ευρώπη, ακριβώς αυτή η ατελής ανάπτυξη των ιδιωτικών επιχειρήσεων και η έλλειψη εθνικών επενδυτικών κεφαλαίων οδήγησαν σε μια εντεινόμενη κρατική παρέμβαση, εκφρασμένη μέσα από ένα ρεύμα κρατικοποιήσεων, ιδιαίτερα στους σιδηροδρόμους. Αντίστοιχα φαινόμενα είχαν σημειωθεί πρόσκαιρα, στα γερμανικά κρατίδια, στην Αυστρία, το Βέλγιο, εξαιτίας της αποχώρησης του επενδυτικού κεφαλαίου, στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας του 19^{ου} αιώνα.

Στη Ρωσία η κατασκευή του υπερσιβηρικού σιδηροδρόμου στηρίχτηκε σε ένα σύστημα βαριάς φορολόγησης, όπως και καταναγκαστικής εργασίας των ρώσων χωρικών και αυτό προκάλεσε μεγάλες αναταραχές. Ανάμεσα στο 1870 και 1910 οι έμμεσοι φόροι σε σειρά αγαθών (σπίρτα, καπνός, ζάχαρη, βότκα) τετραπλασιάστηκαν και σε συνδυασμό με την καταναγκαστική στράτευση οδήγησαν στο μεγάλο λιμό του 1891.

Εβραϊκοί πληθυσμοί στη Ρωσία

14/16

Στο μεταξύ έχει αναλάβει τσάρος Ο **Αλέξανδρος Αλεξάντροβιτς Ρομάνοφ** (1845–1894), ιστορικά γνωστός ως Αλέξανδρος Γ' ή Αλέξανδρος ο *Ειρηνοποιός*, υπήρξε αυτοκράτορας της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, από τις 13 Μαρτίου 1881 (παλαιό ημερολόγιο 1 Μαρτίου) έως το θάνατό του την 1η Νοεμβρίου (παλ. ημερ. 20 Οκτωβρίου) 1894.

Εβραϊκοί πληθυσμοί στη Ρωσία

15/16

Δευτερότοκος γιος και διάδοχος του Αλεξάνδρου Β' σε νεαρή ηλικία είχε ως παιδαγωγό τον υπερεθνικιστή νομομαθή Κωνσταντίν Πομπεντονόστσεφ, που συνέχισε να τον επηρεάζει και μετά την άνοδο του στο θρόνο. Έτσι η βασιλεία του χαρακτηρίζεται από ένα πνεύμα αυταρχικότητας μολονότι στα χρόνια του άρχισε να εφαρμόζεται στη Ρωσία προστατευτική εργατική νομοθεσία.

Πρώτη πράξη του, αμέσως μετά την ανάρρησή του στο θρόνο ήταν η ανάκληση του σχεδίου συντάγματος που είχε εγκρίνει ο πατέρας του.

Στη συνέχεια εφάρμοσε ένα πρόγραμμα βίαιου εκρωσισμού των εθνικών και θρησκευτικών μειονοτήτων της πολυεθνικής αυτοκρατορίας του, που σημαντικότερη εκδήλωσή του υπήρξαν οι διωγμοί των Εβραίων «Πογκρόμ» από θρησκόληπτους Ρώσους με την ανοχή των αρχών.

Εβραϊκοί πληθυσμοί στη Ρωσία

16/16

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι στην ανατολική πλευρά της ευρωπαϊκής ηπείρου ετούτοι οι αλλόθρησκοι πληθυσμοί, αγροτικοί σε μεγάλο ποσοστό, βρέθηκαν έκθετοι στη δίνη του ξεριζωμού και της βίαιης μετακίνησης που συνόδεψαν την αποσάρθρωση των παλαιών σχέσεων παραγωγής στην αγροτική ενδοχώρα. Η γεωργική γη άλλαζε ιδιοκτήτες και προορισμό και πολλοί ζητούσαν καλύτερη θέση στις νέες συνθήκες. Ο διωγμός των αλλόθρησκων γειτόνων έγινε σύνηθες διάβημα σε ετούτη τη διαδικασία. Τα **πογκρόμ** έγιναν σήμα κατατεθέν στις διαδικασίες που κατ' ευφημισμό ονομάστηκαν «αγροτική μεταρρύθμιση».

Βιβλιογραφία

- Baquiast Paul, *La Troisième République, 1870-1940*, éd. L' Harmattan, Paris, 2002.
- Berindei Dan, «Προς μια ευρωπαϊκή νέα τάξη», στο Αρβελέρ – Aymard (επιμ.), *Οι Ευρωπαίοι. Νεότερη και σύγχρονη εποχή*, β' τόμος, Σαββάλας, Αθήνα 2003, σ. 220-231.
- Γαγανάκης Κώστας, *Κοινωνική και οικονομική ιστορία της Ευρώπης*, Πάτρα: ΕΑΠ 1999.
- Gildea Robert, *Barricades and borders. Europe 1800-1914*, Oxford University Press, Νέα Υόρκη 1987.
- Katz Jacob, *From prejudice to destruction. Anti-Semitism, 1700-1933*, Harvard University Press, Κέμπριτζ Μασαχουσέτη 1980.

Βιβλιογραφία

- Μπενβενίστε Ρίκα, «Σκέψεις για τον ελληνικό αντισημιτισμό», *Σύγχρονα Θέματα*, 91, (Οκτώβριος – Δεκέμβριος 2005), 41.
- Ταγκυέφ Πιερ-Αντρέ, *Τι είναι αντισημιτισμός;* Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2011.
- Taguieff Pierre-André, *Ο μύθος των «Σοφών της Σιών»*, Πόλις, Αθήνα 2006.
- Ψαρράς Δημήτρης, *Το μπεστ σέλερ του μίσους. Τα “Πρωτόκολλα των σοφών της Σιών” στην Ελλάδα, 1920-2013*, [Πόλις](#), Αθήνα 2013

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Μαρία Καβάλα. «Ο αντισημιτισμός στον 20ό αιώνα. Θεωρίες συνωμοσίας». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS366/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Μαρία Ραμματά
Θεσσαλονίκη, χειμερινό εξάμηνο 2014-2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

